

Rokonsági kapcsolatok

- Nadanicsekné Gereguly Piroska –

Manapság nem ritka, hogy az apai, anyai felmenő családtagokat, vagyis a rokonokat az esküvő, de még inkább a temetés hozza össze. Itt ismerkednek meg az unokatestvérek egymással, cserélnek mobil-telefon számot, biztosítják egymást egy későbbi találkozásról.

A rokonság két fő ága:

- vérrokonok;
- és a házassági rokonok.

A rokonságon belül a megnevezések többnyire egyértelműek: após, anyós, nagypapa v. atyus, nagymama, nagynéni, nagybácsi vagy bátya, esetleg ők lehetnek vénlány, vénlegény, édesapa vagy apa, édesanya vagy anya. Nem egyértelmű a szó használata a testvérgyereknél és az unokatestvérnél. Pedig logikus, hogy azok a testvérgyerekek, ahol a gyerekeknél a szülők valamelyike testvére a másik gyerek valamelyik szülőjének. Az unokatestvérnél a nagyszülők édestestvérek.

A 19. század közepéig jelentős szerepe volt a családnak, rokonságnak, mint aktív társadalmi tényezőnek. A rokonsági tudat, vagyis az, hogy nincs egyedül; fontos volt az emberek számára. Fontos lenne ez ma is, de sajnos csak az idősebb generációra jellemző. A rokonság felismerése, léte egyidejűleg kötelezettségeket is jelentett. Hiszen ezekben a hagyományos közösségekben a világ az emberek kétkezi és az állatok munkájára épült. A nagy munkacsúcsok idején – építkezés, szántás, kaszálás, szüret, aratás, kukoricatörés, disznóölés, favágás, fuvarozás, kenderáztatás, kapálás – együtt dolgoztak a rokonok. A fuvarozás közben – bizonyára a tapasztalatok alapján – a kocsmá elé érve a ló megállt. Ismerte a jó szokást, hogy valamelyik fuvarozó koma vagy sógor úgyis így rikkant: „Állj meg, sárga! Itt a csárda!” A szűkebb rokonságon belül természetes volt a csere-bere (nem pénzért!), kinek mi fogyott el, a másik segített, adott tejet, krumplit, babot evésre, ill. az utóbbi kettőt vetésre.

A rokonság belső fegyelmet tartott, ebben meghatározó szerep jutott az idősebbeknek. Különösen ügyeltek arra, hogy belső védelmet is nyújtsanak egymásnak; pl. külső támadás (szó vagy tetteges) esetén. A rokonságnak sajátos és meghatározó jutott névnap, disznótör, farsang, keresztelő, lakodalom, temetés alkalmával. Ezeket a szerepeket, feladatokat családon belül már kis koruktól látták, elsajátították a gyerekek, hiszen a legtöbb családban három (néha négy) generáció is együtt élt. Névnapon, karácsonykor, húsvétkor meglátogatták

egymást. A találkozás, az együttlét öröme és nem az ajándékozás volt a meghatározó. A lakodalomba a rokonokat „harmadiziglen”, vagyis unokatestvérig bezárólag hívták meg. Keresztszülőnek főleg jó barátot, barátnőt választottak. Az így kialakult rokonságot (bár nem vérrokonságról van szó) vagyis komaságot nagyon komolyan vették. A komasággal járó feladatokat – íratlan törvényként - tiszteSSéggel betartották: pl. ha az egyik koma megbetegedett, a másik ment az állataival, kétkezi munkájával segíteni. A másik beteg gyereket vitték az orvoshoz (szekérrel 6-8 km-re). Nem volt ritka, hogy egy keresztanya volt a másik család öt gyerekének. A komámasszonyoknál már a megszólítás is tiszteletről, megbecsülésről tanúskodik: Kedves Maris, Kati komámasszony. Esküvői tanúnak mindig a keresztapát hívták meg. A komámasszony háromszor vitt a „betegágyas”-nak ebédet. A „betegágyasság” két hétig tartott. Az ebéd levesből, húsos ételből (töltött vagy tejfeles csirke, pörkölt) és a harmadik fogásból állt: kalács, pampuska (fánk), herőce. A többi rokon csak egy alkalommal készített ebédet a kisgyerekes asszonynak.

A közeli rokonok, mivel többségükben a településen laktak, szinte hetente meglátogatták egymást, vagy legalábbis találkoztak. Közömbösség, konfliktus előfordult régen is: részben felnőtt-gyerek között (de kevesebb a mainál), illetve tartalmát tekintve az örökösödés körül. Főleg akkor okozott nagyobb konfliktust az utóbbi, ha távolabbi rokon is beleszólt. Ilyenkor rokonscsoportok egymás ellen fordultak. A rokonházasságot „negyediziglen” tiltották, de vagyoni érdekek ezt néha keresztetették.

A 20. század második felétől a rokonság fontossága, szerepe a kis településeken is lényegesen csökkent. Oka: iparosítás, szövetkezetek megalakítása, iskoláztatás, urbanizáció. jelenleg egy-egy családban sem él már három generáció. A rokonok többsége a fenti okok miatt kisebb-nagyobb távolságra lakik egymástól. Így csak a közelebb lakó rokonokkal és a szomszédokkal gyakori a kapcsolat. A távolabbiakkal ritkul a találkozás. Az együttműködési forma, a segítség most is fontos, de tartalmában idomult a megváltozott helyzethez: a gyakori kapcsolattartás telefonon történik, a személyes találkozás ritkább. A rokonság, mint szervező erő visszaszorul a mai társadalomban, de a rokoni kapcsolat fontossága nem szűnt meg.

A rokoni összefüggések alkalmával nem hiányozhatott a jókedv, vidámság, egészséges népi humor (kivéve a halálesetet). Még a dal is erről szól:

„Ördög bújjon komámasszony lipett-lopott bocskorába;
Mért csalta el az uramat éjféltájban a kocsmába?
Hogy hazajött, jól megvert, egy szemet sem látott kend,
Komámasszony.

//: Hogyha kérdi, mondja kend, hogy semmit se látott kend, komámasszony.”

Íródott 2004. őszén, a szüleimtől hallottak és a Magyar Néprajz VIII. kötete (Akadémiai Kiadó Budapest, 2000.) alapján.

Az itt következő sorokat a szerző cikke kísérő levelében írta. Tartalma annyira kapcsolódik az előzőekhez, hogy utólagos engedelmével közreadom (a Szerk.):

„Péter! Ezt a gondolatot már régen érlelgettem magamban (rokonok kapcsolatok, kötelességek – változások), de igazán a téma az Ilonka néni (Jóna Lajosné – mindenki nászasszonya) temetésén kólított nagyon fejbe. A temetés után a Tájház udvarán a rokonok „ismerkedtek”, nem akartak elválni egymástól, beszélgettek, telefonszámot cseréltek. Nem csak az ország, hanem a „szomszédból” (Csehországból – unoka és családja, Szlovákiából unokatestvérek) is itt találkoztak; volt aki életében először. Bizonyára hosszabb lehetett volna a beszélgetésük, de a következő temetés utáni terítést is elkezdtek (Ardai laci Bácsit is akkor temették). Be kell vallanom így utólag, hogy nem gondoltam korábban, hogy a Tájház udvarát így elfogadják, megkedvelik „halotti tor” helyéül a jósvafőiek. Lehet, hogy ez az én együgyűségem számlájára írható, de tudod, ez korábban a háznál volt, majd a temetőkapuban, kocsmában. ma már látom, belátom, hogy ettől jobb helye nem is lehetne.”

Gereguly Ferenc és felesége Erzsébet Néné